

Ön Söz

Cumhuriyet'in 100. yılını kutladığımız bu dönemde, sosyolojinin Türkiye'ye girişine baktığımızda Osmanlı Devleti'nin çöküş süreci, özellikle II. Meşrutiyet döneminde, devletin ve toplumun yeniden yapılandırılmasının bir zorunluluk haline gelmesiyle sosyolojiye büyük bir önem yüklenmiş olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde, Ziya Gökalp gibi düşünürler, Emile Durkheim'in etkisinde kalarak, toplumun temel kavramlarını ve teorik yaklaşımlarını şekillendirmişlerdir. Cumhuriyet'in kuruluşu öncesinde ve sonrasında, Gökalp'in sosyolojik yaklaşımının etkilerini görmek mümkündür. Son asırda Türkiye'de zaman zaman uygulamalarda değişiklikler olsa da sosyolojiye kurucu bir rol verilmiş ve sosyolojik bilgiye büyük bir önem atfedilmiştir. Başlangıçta mümkün olmasa da 1938 yılında Millî Eğitim Bakanı olan Hasan Âli Yücel, 1939'da Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde bir felsefe bölümünün kurulmasını ve bu bölüme bağlı bir sosyoloji kürsüsünün oluşturulmasını sağladı. Behice Boran ve Niyazi Berkes gibi isimler, bu kürsüde görev alarak Amerika Birleşik Devletleri'nde edindikleri uygulamalı sosyoloji deneyimlerini köy araştırmalarıyla Türkiye'ye uyarladılar. Ancak dönemin sosyologları ve yaptıkları araştırmalar yerine çoğu zaman onların ideolojileri tartışılmış ve Türk sosyolojisi bir nevi rayını bulamamıştır. Ancak her dönemde Türk sosyolojisini kendi kültürel değer ve normları içinde açıklama, anlama ve bunu toplumsal konulara yayma gayreti içinde çok kıymetli sosyologlarca temsil edildiğini söyleyebiliriz.

Sosyoloji, toplumun karmaşık dokusunu anlamak ve çözümlemek amacıyla insan davranışlarına, ilişkilerine ve toplumsal olgulara odaklanan bir bilim dalıdır. Bunun yanında Sosyoloji, gerçekliğin farklı boyutlarına ışık tutarak, gözle görünmeyen veya göz ardı edilen yönlerini keşfeden bir disiplindir. Bu nedenle, gerçekliği sorgulamadan kabul eden ve varsayımlarını sorgulamayan kişiler için rahatsız edici de olabilir. Gerçekliğin değişimini fark edemeyen bireyler ve sosyal gruplar, zaman içinde değişen gerçeklikle uyumsuz hale gelerek "mış gibi yapılan" rollerin ve değişen gerçekliğin getirdiği zorlukları daha derinden yaşayabilirler. Ölçülebilir veya nitel verilere dayalı uygulamalı çalışmalar, bir şeylerin görüldüğü gibi olmadığını gösterebilir. Bir sorunu tanımlamak ve çözmek için o sorunun kaynağına odaklanmak önemlidir. Gerçeklikten kaçmak ve sorunları göz ardı etmek, onları daha karmaşık hale getirebilir.

Diğer yandan Türk sosyologlarının, toplumumuzun derinliklerine inerek çeşitli konularda geliştirdikleri kavramlar, bu alanda yapılan çalışmalara büyük katkılar sunmuş ve Türk sosyolojisinin zenginliğini artırmıştır. Türkiye'de

kentleşme, sanayileşme, demokratikleşme, gençlik olayları gibi önemli değişimler yaşanırken, sosyologlar ve diğer sosyal bilimciler ile politika yapımcılar arasında yeterli iletişimin olmadığı bilinmekte ise de Türk toplumu üzerinde düşünerek çözümlemeler yapan pek çok kıymetli sosyolog/düşünür de bulunmaktadır. Cumhuriyetimizin 100. yılı şerefine hazırlanan bu kitap, Türk sosyologlarının bu katkılarını ve kavramlarını yakından incelemeyi amaçlamaktadır. Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana, Türk sosyolojisi önemli bir gelişme kaydetmiş ve birçok değerli düşünür yetiştirmiştir. Bu kitap, Türk sosyolojisinin önde gelen isimlerini ve onların özgün kavramlarını ele alarak, sosyolojiye katkılarına odaklanmaktadır.

Sosyologlar, toplumun dinamiklerini anlama, açıklama ve çözümleme konusundaki önemli araştırmacılarıdır. Bu kitapta yer alan yazarlar, Türk sosyolojisinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuş ve kendi alanlarında özgün kavramlar geliştirmişlerdir. Bu kavramlar, toplumsal değişim, kültür, kimlik, modernlik ve daha birçok önemli konunun anlaşılmasına yardımcı olmuştur.

Bu kitap, Türk sosyolojisinin önemli isimlerini ve onların sosyolojik düşünce dünyasına katkı sağlayan kavramlarını ele almaktadır. Ancak bu çalışma, sadece yazarların biyografilerini veya yaşamlarını anlatmak amacıyla değildir. Temel hedefimiz, her bir Türk sosyoloğunun geliştirdiği kavramı derinlemesine inceleyerek, sosyolojik düşünme pratiği ve bilimdeki önemini vurgulamaktır. Kitabın hazırlanmasında emeği geçen genç yazarlar, Türk sosyolojisinin geleceği için önemli bir tarihsel hafızanın yeniden canlandırılmasına katkı sağlamışlardır.

Bu kitap, bu önemli düşünürlerin eserlerini daha geniş bir kitleye tanıtmayı ve Türk sosyolojisinin gelecekteki çalışmalarına ilham kaynağı olmayı amaçlıyor. Ayrıca, her bir kavramın din ve toplum etkileşimi bağlamında nasıl kullanılabileceği de tartışılmıştır. Bu çalışma, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine, sosyolojik düşünme ve araştırma konularında ilham kaynağı olmayı amaçlamaktadır. Bu yüzden kitabımızda yer alan her bir yazı, özenle seçilmiş hakemler tarafından incelenmiş ve düzenlenmiştir. Çalışma uzun soluklu bir serinin ilk adımı olarak, aynı zamanda, sosyolojinin dinamik bir alan olduğunu ve bu alanın sürekli olarak geliştiğini de göstermektedir.

Amacımız, her bir sosyoloğun hayat hikayesine odaklanmak yerine, onların sosyolojik mirasını ve bu mirasın din ve toplum etkileşimindeki önemini vurgulamaktır. Projemizin bir diğer önemli yönü, din sosyolojisi alanına odaklanmış olmasıdır. Her bir sosyoloğun kavramı, dinin toplum içindeki rolünü ve din ile toplum arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olurken, bu konuda yeni ufuklar açmayı amaçlıyoruz. Toplumsal bir kurum olarak din,

toplumun temel bir parçasıdır ve sosyologlarımızın kavramları, bu önemli alanı aydınlatmada bize rehberlik ediyor.

Bu proje marifet divanı topluluğunun ANDCENTER ekibince yürütülmüş ve yaklaşık 9 aylık bir projede, önce her bir yazar tarafından sunulmuş ve daha sonra düzenlenerek metinler haline getirilmiştir. Metin haline getirilen yazılar hakemlerden geçirilmiş ve tekrar okunduktan sonra yayın aşamasına geçilmiştir. Seçtiğiniz sosyologlar ve kavramlar, Türk sosyolojisinin gelişimine büyük katkılar sağlamış önemli figürler ve kavramlardır. Bu kişiler arasında sadece Aliye İzzetbegoviç Türkiye kökenli değildir ancak gerek aile tarafının köklerinin Türk ve Osmanlı oluşu gerekse Müslümanlar nezdinde ortaya koyduğu çözümler onu da Türk-İslam düşüncesi kolektiviteleri içinde görmemizde sakınca görmediğimizden onu da yazarlar arasına kattık. İşte seçtiğiniz sosyologlar ve kavramlar hakkında birkaç söz:

Ahmet Cevdet Paşa (26 Mart 1823- 26 Aralık 1895) - (İslam Hukuku, Tarih), Ahmet Cevdet Paşa, İslam hukuk ve tarihi konularında önemli katkılarda bulunmuş bir Osmanlı entelektüelidir. Dr. İsmail Kaya bu bölümde, Ahmet Cevdet Paşa'nın İslam hukuk ve tarih anlayışını ve eserlerinin modern Türk sosyolojisine etkilerine dikkat çekmiştir.

Ziya Gökalp (23 Mart 1876- 25 Ekim 1925) - (Türkçülük ve Milliyetçilik), Ziya Gökalp, Türk milliyetçiliğinin önde gelen isimlerinden biridir. Büşra Kara bu bölümde, Türkçülük ve Milliyetçilik kavramları, Türk toplumunun kimliği ve kültürel dönüşümü üzerine düşündüğü önemli kavramlar olarak Gökalp'i analiz etmiştir.

Prens Sabahaddin (1879- 1948) - (Liberalizm, Ademi merkezîyetçilik) Prens Sabahaddin, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde liberal düşüncüyü benimseyen önemli bir figürdür. Yusuf Yarıoğlu bu bölümde, liberalizm kavramı, toplumsal değişimin özgürlük, bireysellik ve serbest piyasa ekonomisi temelinde nasıl gerçekleşebileceğini Prens'in gözünden tartışmıştır.

Mümtaz Turhan (1908- 1 Ocak 1969) - (Kültür Değişimleri), Mümtaz Turhan, kültürel değişim ve toplumun kültürel yapısının nasıl evrildiği konularına odaklanmıştır. Ayşegül Kip bu bölümde Turhan'ın "Kültür Değişimleri" kavramını, Türkiye'deki kültürel dönüşümü anlamak için önemli bir yaklaşım olarak analiz etmiştir.

Niyazi Berkes (1908- 1988) - (Çağdaşlaşma), Niyazi Berkes, Türkiye'nin çağdaşlaşma sürecini ve bu sürecin toplumsal etkilerini inceleyen bir sosyologdur. Zeynep T. Albakır bu bölümde, çağdaşlaşma kavramı, geleneksel değerlerin moderniteyle nasıl etkileşimde olduğunu Berkes nazarından ele alarak analiz etmiştir.

Nurettin Topçu (20 Kasım 1909- 10 Temmuz 1975) - (İsyan Ahlakı), Nurettin Topçu'nun İsyan Ahlakı kavramı, bireyin toplumsal normlara başkaldırarak özgürleşmesini ve kendini gerçekleştirmesini anlatır. Öznur Güngör bu bölümde kavramı, toplumsal normlara meydan okuyarak dönüşümü teşvik eden bir perspektifi temsil eden yönleriyle ele almıştır.

Cemil Meriç (12 Aralık 1916- 13 Haziran 1987) - (Medeniyet, Umran, İrfan), Cemil Meriç, felsefe ve kültür konularında önemli eserler vermiştir. Sevde Öztürk bu bölümde Medeniyet, Umran ve İrfan kavramlarını, insanın kültürel ve manevi derinliğini anlama ve değerlendirme çabaları olarak ele alarak analiz etmiştir.

Mübeccel Belik Kıray (1923- 7 Kasım 2007) - (Kentleşme ve Tampon Kurum), Mübeccel Belik Kıray, kentleşme sürecini incelemiş ve bu süreçte ortaya çıkan tampon kurumların rolünü vurgulamıştır. Nazife Yılmaz bu bölümde, Kentleşme ve “Tampon Kurum” kavramlarını, Türkiye'nin kentsel dönüşümünü anlamada önemli araçları olarak ele almıştır.

Aliya İzzetbegović (8 Ağustos 1925- 19 Ekim 2003) - (Medeniyet), Aliya İzzetbegović, Bosna-Hersek'in ilk siyasi liderlerinden biri olarak tanınırken, medeniyet kavramını İslam düşüncesinin bir parçası olarak ele almıştır. Bahar Küçük bu bölümde medeniyet kavramı, İslam dünyasının kimlik, kültür ve değerlerini anlama ve savunma çabalarını yansıtır şekilde analiz etmiştir.

Amiran Kurtkan Bilgiseven (1926- 19 Haziran 2005) - (Toplumsal Değişme), Amiran Kurtkan Bilgiseven, toplumsal değişme konusuna odaklanan bir sosyolog olarak bilinir. Bu alandaki çalışmaları, toplumların evrimini ve dönüşümünü anlamak için önemlidir. Seda Müjdecı bu bölümde, Bilgiseven'in toplumsal değişme kavramını ve bu değişimlerin toplumlar üzerindeki etkilerini ele almıştır.

Şerif Mardin (1927- 6 Eylül 2017) - Sivillik ve İdeoloji, Şerif Mardin, toplumsal yapı, siyaset ve ideoloji konularında önemli çalışmalar yapmış bir sosyologdur. Mesut Özdemir bu bölümde Sivillik ve İdeoloji kavramlarını, Türkiye'de sivil toplumun ve siyasi ideolojilerin analizi açısından değer taşıdığına vurgu yaparak Mardin'in bakış açısını ele almıştır.

Orhan Türkdoğan (18 Ekim 1928- 2 Kasım 2020) - (Köy Sosyolojisi), Orhan Türkdoğan, köy yaşamı ve kırsal toplumların sosyolojik analizi konusunda önemli çalışmalar yapmıştır. Elif Kalkan, bu bölümde köy sosyolojisi kavramını, Türkiye'nin kırsal alanlarının sosyal yapısını ve değişimini anlamak için kullanılan bir yaklaşım olarak değerlendirmiştir.

Erol Güngör (1938- 24 Nisan 1983) - (Kültür Değişmesi), Erol Güngör, Türkiye'nin modernleşme sürecini ve kültürel değişmeyi ele alan önemli bir sosyologdur. Özcan Güngör bu bölümde, kültür değişmesi kavramını, Türk

toplumunun geleneksel yapısından moderniteye geçişini ve bu geçişin kültürel yönlerini inceleyen bir kavram olarak ele almıştır.

Erol Güngör (1938- 24 Nisan 1983) - (İslam'ın Bugünkü Meseleleri). Bu bölümde Süeda Nur Uygun bu eser bağlamında, Türk toplumunun dini ve kültürel yapısını modernleşme sürecinde ele alır ve İslam'ın bu dönemdeki rolünü Güngör'ün perspektifinden analiz etmiştir.

Baykan Sezer (1939- 7 Ekim 2002) - (Doğu-Batı Çatışması ve Dinsel Farklılaşması), Baykan Sezer, Türk sosyolojisinin yöntemsel boyutuna Doğu-Batı farklılaşmasına odaklanmıştır. Maşite Gençaslan bu bölümde, Türk Sosyolojisi ve Yöntem kavramları bağlamında doğu-batı farklılaşması ve din olayını, sosyal bilimlerin Türkiye'deki uygulamalarını ve metodolojik yaklaşımlarını ele alarak analizler yapmıştır.

Ünver Günay (1942-) - (Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması), Ünver Günay, Anadolu'nun tarihi ve toplumsal dönüşümünü inceleyerek Türkleşme ve İslamlaşma süreçlerini ele almıştır. Cennet Feyza Cömert bu bölümde, Günay'ın Türkiye'nin kültürel ve sosyal tarihini anlamak için önemli bir kaynak olarak analizler yapmıştır.

Korkut Tuna (3 Haziran 1944-) - (Bilginin Batılı Kökenleri), Fatma Doru, Tuna'nın Batılı bilginin eleştirisi üzerinde durarak, Doğu-Batı çatışmasını ele almıştır. Tuna, İstanbul ekolünün tarihsel ve eleştirel sosyoloji anlayışını sürdürmüş ve aynı zamanda uygulamalı sosyolojiye yeni boyutlar eklemiştir. O'na göre din, toplumlar arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynamış ve çatışmaları etkilemiştir.

Nilgün Çelebi (13 Eylül 1950-) - (Socius), Nilgün Çelebi, sosyal bilimlerde kullanılan yöntem ve araştırma teknikleri konusunda çalışmıştır. Meryem Sümeyye Atmaca bu bölümde, Socius kavramı, toplumsal fenomenleri inceleme ve açıklama amacı güden bir yaklaşımın temelini oluşturduğunu Çelebi açısından ele almıştır.

Nilüfer Göle (3 Ekim 1953-) - (Batı-Dışı Modernlik), Nilüfer Göle, Batı dışındaki toplumların modernleşme süreçlerini incelerken “Batı-Dışı Modernlik” kavramını kullanmıştır. Merve Betül Çiftçi bu bölümde kavramı, Batılı olmayan toplumların moderniteyi kendi koşullarına göre nasıl şekillendirdiğini Göle'nin perspektifinden ele almıştır.

Bu çalışmanın hedef kitlesi genç akademisyenler olmak üzere konuya ilgi duyan herkestir. Bu anlamda bilhassa genç akademisyenler için bu kitabın kazandıracaklarını şu şekilde özetlemek mümkündür.

Akademik Gelişim, Bu tür kitaplar, genç akademisyenlere akademik dünyada kendilerini geliştirmeleri için bir fırsat sunar. Kitap, Türk sosyologlarının çalışmalarını ve önemli kavramlarını incelemek için bir

çerçeve sunmaktadır ve bu da onların kendi araştırma projelerine daha derinlemesine bir anlayış kazandırabilir.

Türk Sosyolojisinin Mirası, Bu kitap, genç akademisyenlere Türk sosyolojisinin zengin mirasını keşfetme fırsatı sunmaktadır. Genç akademisyenlere, Türk sosyologların düşüncelerini ve kavramlarını incelemek, bu mirasa saygı duyma ve devralma fırsatı verir.

Yerel Bağlamı Anlama, Kitap, genç akademisyenlere Türkiye'nin sosyal ve kültürel bağlamını anlama fırsatı sunmaktadır. Yerel bağlamı anlamak, sosyolojik araştırmalara daha etkili bir şekilde yaklaşmalarına yardımcı olabilir.

Araştırma Yönlerini Keşfetme, Kitap, genç akademisyenlere potansiyel araştırma yönleri ve sorularını keşfetme fırsatı sunmaktadır. Onlar, Türk sosyologların çalışmalarından ilham alarak, yeni ve özgün araştırma projeleri geliştirebilirler.

İleriye Dönük Ağ Oluşturma, Bu tür bir kitap, genç akademisyenlere Türk sosyologları ve diğer akademisyenlerle ruhen-zihnen iletişim kurma fırsatı sunmaktadır. Kitap, akademik dünyada mentorluk fırsatlarına ve iş birliğine yol açabilir.

Uluslararası İlişkileri Geliştirme, Türk sosyologlarının çalışmalarını din sosyolojisiyle ilişkilendirmek, uluslararası düzeyde sosyoloji topluluklarıyla bağlantı kurma fırsatı sunabilir. Bu da genç akademisyenlerin uluslararası düzeyde tanınmalarına katkıda bulunabilir.

Disiplinlerarası Perspektifler, Kitap, din sosyolojisi ve sosyoloji disiplini arasındaki bağlantıları vurgulayarak genç akademisyenlere disiplinlerarası bir perspektif sunmaktadır. Bu, onların çok yönlü bir düşünme yeteneği geliştirmelerine yardımcı olabilir.

İlham ve Motivasyon, Bu kitap, genç akademisyenlere başkalarının başarılarından ilham alarak ve sosyolojiye duydukları tutkuyu artırarak motivasyon sağlayacaktır. Başkalarının çalışmalarını incelemek, kendi potansiyellerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir.

Son olarak, bu projenin gerçekleşmesine katkıda bulunan Tarihdaş Topluluklar Derneği Başkanı Sn. Ahmet Baba'ya, yazarlara, editör ekibine ve yayınevi çalışanlarına ayrı ayrı teşekkür etmek istiyorum. Onların özverili çalışmaları sayesinde serinin bu ilk kitabı, Türk sosyolojisinin önemli bir dönemecini temsil ediyor. Umarım bu çalışma, Türk sosyolojisinin daha da ilerlemesine ve gelecekteki sosyologlara ilham kaynağı olmasına katkı sağlar.

Prof. Dr. Özcan Güngör

Batıkent, Ankara, 2023